

РОЛЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ У РЕФОРМУВАННІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ СФЕРИ ТА ПРИСКОРЕННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

©Лозова Г.М., Клименко В.В., 2015

Як переконує світовий досвід, середній клас виступає опорою ринкової економіки та двигуном інноваційного розвитку країни. Оскільки саме до середнього класу можна віднести представників малого та середнього бізнесу. На сьогоднішній день в Україні відбувається формування середнього класу у європейському розумінні, саме тому аналіз ролі середнього класу, перші фундаментальні дослідження якого розпочалися ще у 50-х роках ХХ ст., на нашу думку, є цікавим і корисним для розбудови економіки та прискорення інноваційного розвитку України.

Дослідженням становлення середнього класу в Україні, визначенням критеріїв його ідентифікації, виокремленням його основних характеристик займаються О.Балакірева [3], О.Васильєв, П.Єщенко, Е.Лібанова, В.Мандибура, А.Реут, В.Сіденко [3], В. Паніотто [3], Л.Черенько та інші. Серед ґрунтовних досліджень середнього класу в Україні останніх років слід відзначити наукове дослідження та Аналітичну доповідь Центру Разумкова «Середній клас в Україні: життєві цінності, готовність до асоціації і просування демократичних норм і стандартів» [2], дослідження Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи «Населення із середніми доходами як основа для формування середнього класу в Україні» [1]. Проблема формування та розвитку середнього класу, його ролі в суспільстві присвячені публікації таких відомих міжнародних економістів, як зокрема: П.Кругмана, К. Голд та Б. Маргота.

Метою дослідження є визначення ролі середнього класу у реформуванні науково-технічної сфери, виявлення передумов для стимулювання його інноваційної активності, розробка рекомендацій щодо розв'язання проблем становлення середнього класу в Україні.

Сильний середній клас забезпечує стабільну клієнтську базу, що призводить до продуктивних інвестицій. Водночас сильний середній клас є ключовою рушійною силою розвитку підприємництва та впровадження інновацій. Середній клас розвиває соціальні відносини на основі довіри, знижує операційні витрати, виступає оплотом громадянської активності, яка забезпечує більш ефективне управління, підтримує розвиток освіти. Роль середнього класу у реформуванні науково-технічної сфери та забезпеченні інноваційного розвитку можна визначити за такими напрямками:

По-перше, середній клас створює стимули для виробництва та продажу того, що виробляє економіка. Зростаючий попит розширює можливості для бізнесу, стимулюючи інвестиції та інновації. Ще Дж.Кейнс свого часу звертав увагу на центральну роль середнього класу у забезпеченні економічного зростання: стабільне споживання середнього класу необхідне для стимулювання інвестицій. Проте, для того, щоб середній клас міг виконувати цю функцію, його доходи повинні зростати.

По-друге, сильний середній клас призводить до підвищення рівня довіри. Саме представники середнього класу здатні достатньо довіряти один одному, щоб працювати разом для досягнення спільних цілей. Довіра скорочує операційні витрати, оскільки все менше часу та інших ресурсів витрачається на різного роду перевірки. Високий рівень довіри дає можливість людям побачити можливості для самореалізації повною мірою. Чим вище рівень довіри у суспільстві, тим люди більш схильні до інновацій і до більш економічно обґрунтованих ризиків.

По-третє, сильний середній клас сприяє більш ефективному управлінню, зводячи до мінімуму міжфракційну боротьбу, зменшуючи рівень бюрократизму та корупції державних органів, забезпечуючи зростання участі громадян в суспільних процесах і реалізацію політики в інтересах усього суспільства, а не окремих осіб. Сильний середній клас виступає необхідною передумовою ефективно працюючого уряду і сприятливої атмосфери для процвітання економіки.

По-четверте, підприємництво та винахідництво кореняться саме у середньому класі, і зростання продуктивності праці представників середнього класу збільшує національне багатство. До середнього класу відносяться вчені та інженери, які стимулюють науково-технічний прогрес. Слід також зазначити,

Формування інноваційної інфраструктури в умовах європейського вектору розвитку національної економіки
що середній клас – це люди з вищою освітою; люди, які мають культурні запити і можуть їх задовольнити; люди, схильні до творчості, саморозвитку і самовдосконалення; люди, які розвивають країну, рухають її вперед.

По-н'яте, представники середнього класу прищеплюють своїм дітям повагу до освіти і праці, оскільки саме ці цінності забезпечать їм у майбутньому достатній доход і можливості для кар'єрного зростання. Люди, які виховувалися як середній клас, краще навчаються, мають більш успішну кар'єру та більше шансів стати підприємцями.

Якщо говорити про середній клас в Україні, то за оцінками експертів Центру Разумкова та Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України його ядро становить не більше 14% населення. Згідно проведених опитувань для українського суспільства в 2014 році характерними, зокрема, є прийняття високих індивідуальних ризиків, надання переваги економічній свободі над соціальною захищеністю, трудова мобільність, інноваційність, завоювання та відстоювання своїх громадянських прав. Представники середнього класу, як правило, проживають у містах. Якщо аналізувати майновий статус, то переважна більшість володіє комфортним житлом, інноваційними засобами комунікації і праці (комп'ютер, інтернет), побутовою технікою, автомобілем. За соціальним статусом середній клас в Україні – це, як правило, підприємці, управлінці, фахівці, кваліфіковані робітники, службовці. Цих людей відрізняє самоповага, почуття власної гідності, законослухняність, терпимість, повага до інших, прагнення добробуту за рахунок власної праці, упевненість у собі і своїх силах, розрахунок на себе, а не на допомогу держави, високий культурний рівень, здоровий спосіб життя, високий рівень освіти, прагнення до професійної самореалізації, а також сподівання на «везіння», «потрібні знайомства і зв'язки». Саме середній клас України відіграв свою визначальну роль під час «Революції гідності» в Україні. І виходячи із особистісних цінностей в подальшому може виконувати роль інноваційного ядра розвитку України.

Проте, на наше глибоке переконання, в сучасних економічних умовах без допомоги держави становлення потужного середнього класу в Україні неможливе. На сьогоднішній день держава має сприяти розв'язанню проблем становлення середнього класу шляхом: підвищення інституційної довіри в суспільстві (насамперед до інститутів влади); забезпечення економічної свободи (створення умов, які б стимулювали можливість реалізації поставлених цілей), що б сприяло розвитку малого і середнього бізнесу; проведення політики зростання доходів суспільства та політики стимулювання сукупного попиту для нарощування споживання; розвитку фермерства як основи середнього класу у сільській місцевості; зниження фіскального навантаження на населення, особливо малий та середній бізнес; розширення можливостей для іпотечного кредитування; створення умов для детінізації економіки і легалізації доходів; підвищення якості вищої освіти, її доступності, її націленість на надання практичних навичок, встановлення зв'язку з роботодавцями.

1. *Лібанова Е., Черенько Л., Васильєв О., Реут А. Населення із середніми доходами як основа для формування середнього класу в Україні* // *Національна безпека і оборона.* – 2014. – № 1-2. – С. 79-96.

2. *Середній клас в Україні: життєві цінності, готовність до асоціації і просування демократичних норм і стандартів (Аналітична доповідь Центру Разумкова)* // *Національна безпека і оборона.* – 2014. – № 1-2. – С. 4-78.

3. *Середній клас в Україні: критерії ідентифікації.* – К.: Заповіт, 2004. – 64 с.